

BİR SINIFIN BİR BAŞKA SINIF ÜZERİNDE TAHAKKÜM KURMASI YA DA ADALET TESİSİ - 2017'DEN 1917 EKİM DEVRİMİNE BAKMAK-

Devrimci Hukukçular

I. GİRİŞ

"Adalet" kavramı üzerine yapacağımız tartışma: (Hukukun/eşitliğin) adaleti, sınırlandırılmış bir çerçevede ve Marksist bakış açısıyla ele almaktadır. Adaletin tarihsel bir kavram olduğu, ele alındığı toplumsal düzenin sınırlarıyla belirlendiği ve tesis edilmesi gereken bir olgu olduğu ve bu özelliği ile sınıfsal bir içerik taşıdığı ele alınacaktır.

Ekim Devrimi ya da proletarya diktatörlüğünün, bu anlamda, adalet anlayışı ile diğer sınıflı toplumlardan farkı –sınıfsız toplum vaadi ile- ele alınarak, komünist toplumda adaletin gerekliliğine veya gereksizliğine ilişkin bir değerlendirmede bulunacağız.

Adalet olgusunun, bugünkü konjonktürde her kesimce, yaygın olarak dile getirilmesi ve talep edilmesi, Marksist düşünce açısından neye karşılık geldiğinin tartışılmasını gerekli kılmıştır.

Ekim Devriminin 100. yılında, devrim ihtiyacının yakıcılığı, başka bir topluma duyulan özlem ile bu toplumun tüm sınıflarınca dillendirilen adalet talebi arasında bir ilgi veya ilişkinin bulunup bulunmadığı konusu, genel olarak adalet kavramının irdelenmesi ihtiyacını, bizim açımızdan, ortaya çıkarmıştır.

II. ADALET ÜZERİNE

Adalet üzerine bir tartışma, bir sınırlandırma, tanımlama gereğini başında hissettirmektedir. Her ne kadar bir tür olarak ayıramasak da tarihsel olarak 3 şekilde ifade edilebilir: Tanrısal(ilahi), sonsuz(tarihaşırı) ve hukuksal adalet.

Tarihsel olarak da kendini ilk olarak hissettiren "tanrısal adalet": Tanrının bu dünyaya biz kullarını sınamak için göndermiş olduğu fikrinden hareket eder. Yaşanan hayat bir sınav olup, tartılması bir başka zaman ve dünyaya aittir. Kişiler fani olarak nitelendirilen bu dünyada her ne yapar ve yaşarlarsa ölümden sonra gidecekleri gerçek dünyada – ya da bu dünyadaki yeni hayatlarında- bunun karşılığını göreceklendir. Tanrı, zalimleri cezalandıracak; mazlumları mükâfatlandıracaktır. Tanrısal adaleti, bu dünyanın değil, ölümden sonra gidileceğine inanılan bir başka dünyanın konusu olması sebebi ile belki de bu dünyanın bir tartışması olarak ele alma zorunluluğu dışında bir anlam ifade etmez. ¹

¹ ...

Bir eski Acem şairi :

«Ölüm âdildir» — diyor,—

«aynı haşmetle vurur şahı fakiri.»

Hâşim,

neden şaşıyorsunuz?

Biraz daha dünyevi bir tarifile bir başka ele alış yani "sonsuz adalet": *“Kendinden kopan ve tanımlanmış bir özdeşlik ilkesi uyarınca hakların, güçlerin, işlevlerin belirli bir dağıtımına, mübadelesine, paylaşımına karşılık gelen, tesis edilmiş bir eşitlik fikrine yabancıdır. Hiçbir hesaplama cetveline veya karşılaştırma şablonuna indirgenmeye cevaz vermez.”*²

Heyecan verici ve olanak yaratıcıdır. Her türlü ölçüyü kırma ve dağıtma anlamında kışkırtıcı bir yaratıcılığa sahiptir. Tam da bu imkânı nedeni ile belki tartışmamızın bir miktar uzağında durması gerekmektedir.

Bu anlamda adalet tartışmasını, bu sonsuzluktan daha belirgin ve tartışmamız için taban oluşturacak, hukukun adaletine indirgemeyi gerekli görmekteyiz.

Zamandan kopuk ya da bir başka deyişle bütün zamanlar için geçerli olan ve bütün toplumsal yapılarda karşılık bulacak (tarihsel olmayan) bir adalet anlayışı çokça tartışılmıştır.

Ancak Marx'ın Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisinde belirttiği: *“Hak, hiçbir zaman, toplumun ekonomik yapısının ve ona tekabül eden kültürel gelişmesinin üstüne çıkamaz.”*³ Bu sınırlılık, adaletin tarihsel bir olgu olduğu, tarihin bir evresinde ortaya çıktığı ve içinde bulunduğu toplumsal yapının öğeleriyle sınırlandığı iddiasını tartışma gereğini doğurmuştur.

Bu durumda geriye diğer bir adalet türü ya da yorumu olarak hukuksal adalet kalıyor. Bu metinde ele alacağımız adalet kavramı, hukuksal adalet olacaktır.

Hukuksal adalet, hukukun belirleniminde oluşur. Hukuk, sözsel ya da yazınsal ifadesini yasalarla ortaya koyarken, bu yasaların adil olduğuna dair topluma bir inanç empoze eder. Burada üzerinde durulması gereken konu, hukuksal adaletin sınıflı toplumlara özgü oluşu, dolayısıyla sınırlı olmasıdır. Marx'ın yukarıda yer verdiğimiz *“Hak, hiçbir zaman, toplumun ekonomik yapısının ve ona tekabül eden kültürel gelişmesinin üstüne çıkamaz.”* sözü, adalet için uyarlanarak, adaletin de (ve doğal olarak hukukun da) tıpkı “hak” gibi sınırlı oluşuna dayanak gösterilebilecektir. Adalet, içinde bulunduğu toplumun üretim ilişkileriyle ve bu üretim ilişkilerinin nihai sınırlarıyla sınırlıdır. Üretim ilişkilerini aşacak düzeyde, sınıflar üstü bir adalet yoktur.

Hiç duymadınız mıydı kardeşim,
herhangi bir şahın bir gemi ambarında
bir kömür küfesiyle öldüğünü?...

...
Biliyorum,
ölümün âdil olması için
hayatın âdil olması lâzım...

[Nazım Hikmet/Ölüme Dair]

² Ağtaş, Özkan. Ceza ve Adalet, Metis Yayınları, Eylül 2013, 1. Basım. S.69.

³ Marx/Engels. Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, çev. Barışta Erdost, Sol Yayınları, Ankara-Ekim 2010, 5. Basım, sf.27.

Hukuksal adalette, adalete kaynağını veren hukuk(ya da yasalar), toplumun üretici güçleri ile üretim araçları arasındaki ilişkilerin, yani üretim ilişkilerinin biçimsel ifadelerinden biridir. Üretim ilişkileri ise bir toplumun tarihsel olarak ele alınışında esas kriterdir. Tarihsel materyalist bir anlayışla herhangi bir toplum tanımlarken, ilk bakılması gereken nokta, o toplumun ekonomsal alt yapısı yani üretim ilişkileridir. Marksizm, toplumlar tarihini üretim ilişkileri, bu üretim ilişkilerine göre konumlanmış sınıflar ve bu sınıfların birbirleri ile mücadelesi üzerinden tarif ederek inceler. Hukukun bu noktada Marx'ın deyişiyle *“toplum tarihinden bağımsız bir tarihi yoktur.”*⁴ Bu sözünde Marx, hukuku toplumlar tarihinin bir parçası olarak tanımlamış, dolayısıyla sonsuz/tarihsel bir hukuk anlayışının olmadığı gerçeğine işaret etmiştir. Marx'ın bu sözünde yer alan *“toplum tarihi”* ifadesini, yine Marx'ın kendisi, F. Engels ile birlikte yazdıkları Komünist Parti Manifestosu'nda açıklıyor: *“Günümüze kadar ki bütün toplumların tarihi, sınıf savaşmaları tarihidir.”*⁵

Sınıflı toplumların bir yazgısı olarak, zıt çıkarlara sahip sınıflar arasında süren mücadele, sınıflı toplumların tarihini ortaya koyduğu gibi bu toplumların değişiminin de motoru olmuştur. Varlığını sınıfların varlığına borçlu olan devlet ve hukuk da bu sınıfların mücadelesi sonucu değişik biçimler almış, değişmiştir. Bir toplumda geçerli hukuk düzeninin, o toplumda yerleşik ekonomsal yapının bir ifadesi olduğunu belirtmiştik. Toplumun köle ve efendi diye sınıflara bölündüğü köleci toplumda, kölecilik hukuku, feodal üretim ilişkilerinin hüküm sürdüğü feodal toplumda, mutlakiyetçi-dinsel hukuk, çağımız kapitalist üretim ilişkilerinde ise burjuva hukuku uygulanmaya gelmiştir. Her toplumsal biçim bu anlamda kendi adalet anlayışını içermiş ve tesis etmiştir.

*“Sınıflara bölünmüş toplumun politik örgütlenişi, en yüksek gelişim basamağına kapitalizm çağında ulaştı. Kapitalist toplumun politik ve hukuksal ilişkileri, bu toplumun üretim ilişkilerinin özelliklerini yansıtır. Feodal sınıfların hiyerarşik eşitsizliğinin tersine, yasa önündeki biçimsel eşitlik burjuva toplumunun hukuk normlarının belirgin bir özelliğidir. Hukuk artık yerel olma karakterinin yitirerek ülkenin her yanı için geçerli hale gelmiştir. Ekonomik ve diğer toplumsal ilişkilerin çok yanlılığı ve karmaşıklığı, aynı şekilde çok yanlı ve karmaşık hukuk normlarını da beraberinde getirmiştir. Bu normlar yalnızca sınıflar arasındaki ilişkileri düzenlemekle kalmaz. Üretim ve ürünlerin bölüşümü alanındaki ekonomik ilişkilerin tüm biçimlerini, özellikle de mal-para ilişkilerini ve finans ilişkilerini, toplumsal örgütlerin, politik partilerin ve basın durumunu da düzenler. Medeni yasanın ve ceza yasanın normları, yurttaşların hakları vb. ayrıntılı bir şekilde saptanmıştır. Ne var ki tüm bunlara karşılık hukuk, tıpkı daha önceki dönemlerde olduğu gibi özellikle egemen sınıfın (bu toplumda burjuvazinin) çıkarlarını ve iradesini dile getirir ve burjuva mülkiyeti korur.”*⁶

⁴ Die Frühschriften, 412 aktaran: Serozan, Rona. sf.72.

⁵ Marx/Engels. Komünist Manifesto, çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara 1988, 4. Basım, sf.116

⁶ Malinin, V. A. Marksçı Leninci Felsefenin Temelleri II, çev. Veysel Atayman. Konuk Yayınları, Kasım 1979, 1. Basım, Sayfa 110.

Bu bağlamda kapitalist toplum düzeninde hukukun sözsel ya da yazınsal olarak ifadesini bulduğu yasalar, egemen sınıfların kural olarak kendisini dayatan yazılı hale gelmiş iradeleridir. Yasalar, mülkiyet ilişkilerinin, toplumun ekonomik varlık koşullarının başka bir biçimde ifade edilmesinden başka bir şey değildir. *“Toplumun gelişmesinin çok ilkel, belirli bir aşamasında herkesin ortak üretim ve değişim koşullarına bağlı kılınmasını sağlamak ve ürünlerin, her gün yinelenen üretim, dağıtım ve değişim işlemlerini ortak bir kural altında toplamak gereği duyulmuştur Başlangıçta âdet olan bu kural kısa zamanda yasa haline gelmektedir. Yasa ile birlikte, onun korunmasıyla yükümlü organlar -kamu yetkesi, devlet- zorunlu olarak doğar.”*⁷

*“Öyleyse devlet, topluma dışardan dayatılmış bir güç değildir; Hegel'in ileri sürdüğü gibi, "ahlak fikrinin gerçekliği", "akıl imgesi ve gerçekliği" de değildir. Devlet, daha çok, toplumun, gelişmesinin belirli bir aşamasındaki bir üründür; bu, toplumun, önlemede yetersiz bulunduğu uzlaşmaz karşıtlıklar biçiminde bölündüğünden, kendi kendisiyle çözülmez bir çelişki içine girdiğinin itirafıdır.”*⁸

Bu bağlamda devlet, hukuk, yasa, adalet tarihsel bir olgudur. Bunlar, sınıflı toplumun bir ürünüdürler ve ürünü oldukları sınıflı toplumun sınırları ile belirlenmişlerdir.

Sınıflı toplumların birer ürünü olan bu kurumların, bu toplumlarda egemen olan sınıfların çıkarlarını korumak için birer araç olduklarını da burada belirtmek gerekir. *“Ama, karşıtların, karşıt iktisadi çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu kısır bir savaşın içinde eritip bitirmemeleri için, görünüşte toplumun üstünde yer alan çatışmayı hafifletmesi, "düzen" sınırları içinde tutması gereken bir güç gereksinmesi kendini kabul ettirir; işte toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alan ve gitgide ona yabancılaşan bu güç, devlettir.”*⁹

Özellikle devlet ve hukukun, egemen olan sınıfın çıkarları doğrultusunda, sınıflar arasında süren mücadeleyi egemen sınıf yararına kontrol altında tuttuğu açık ve nettir. Bu kurumlar sınıflar mücadelesinde tarafsız değil, aksine, kaynakları itibari ile taraflıdır. Bu bağlam içerisinde adalet, egemen sınıfların istencinin herkese dayatılmasıdır. Bugünkü toplumda, burjuvazi kapitalist üretim ilişkilerinden doğan istemlerine, devlet aracılığıyla uygun hukuksal düzenlemeler, yasalar hazırlayıp, proletaryayı ve emekçi sınıfları bunlara uymaya zorlar.

Bu uyumun gerçekleşmesinin sağlanması her şeyden önce zor aygıtının ilgisindedir. Burjuva diktatörlüğü olarak adlandırdığımız kapitalist biçimi, bu fonksiyonu ile birlikte adaletin tesisini de içerir.

⁷ Engels, F. Konut Sorunu, çev. Güneş Özdural, Sol Yayınları, Ağustos 1992, 2. Basım, sf.88.

⁸ Engels, F. Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara 2010, 15. Basım, sf.199.

⁹ Engels, F. Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, sf.199.

Sınıflı toplumların özü olan, bir sınıfın başka sınıf veya sınıflar üzerindeki tahakkümü, toplumların genel düşüncesi bakımından da belirleyicidir. Bir toplumda hâkim olan düşünce, o toplumda egemen olan sınıfın düşüncesidir. Bu sebeple, bir toplum yapısı içerisinde kullanılan kavramların içerik ve anlamları, sınıfsal tahakküm tarafından belirlenir. Kısaca egemen olanın sözü, anlayışı ve kavrayışı, -tesis edilmiş adalet- tüm topluma mal edilir. Toplumun tüm kesimlerince benimsenen, ortak bir adalet anlayışı yoktur. Bugünkü kapitalist toplumun adalet anlayışı egemen burjuva sınıfının adalet anlayışıdır ve burjuva sınıf tarafından tesis edilmiştir.

Bu noktada, adalet/hak ve hukukun egemen sınıfın kendi kalıplarından kurtarılıp, bir başka anlamla tekrar egemen sınıfa karşı yöneltilebileceği imkânı akla gelecektir.

Fakat bu imkânı, taşıdığı şu riskle birlikte değerlendirmek gerekir: Bugün yürütülen hak, hukuk, adalet, eşitlik tartışmaları ve bu yönde yükseltile talepler, sınıfları ve sınıfsal tahakkümü ön varsayar. Bu sebeple sınırlıdır; bu toplumun üretim ilişkisi biçimiyle, sınıfsallığıyla sınırlıdır.

“Burada, Gilbert’in yaptığı gibi, doğal adaletten söz etmek... saçmadır. Üretimi yürütenlerin arasında geçen işlemlerin adaleti, bunların, üretim ilişkilerinin doğal [sonuçları olarak ortaya çıktıkları] olgusuna dayanır. Bu ekonomik işlemlerin, ilgili tarafların iradi hareketleri olarak, kendi ortak iradelerinin ifadeleri olarak ve bir üçüncü tarafa karşı yasa zoruyla kabul ettirilebilir sözleşmeler olarak görüldükleri hukuki biçimler, sırf biçimler olarak bu içeriği belirleyemezler. Bunlar onu yalnızca ifade ederler. Bu içerik üretim tarzına tekabül ettiği, ona uygun düştüğü yerde adaletlidir. Bu biçimle çeliştiği yerde adaletsizdir. Kapitalist üretim temeli üzerinde kölelik adaletsizdir; tıpkı, metaların kalitesine hile karıştırmanın adaletsiz olması gibi.”¹⁰

Doğal bir adaletten söz etmenin saçmalığını vurgulayan Marx, adaleti üretim ilişkilerine denk düşen üretim tarzına uygunluğu açısından ele almış ve hukuki biçimlerin (örn; yasa) ifade ettiği ekonomikal içeriklerin, üretim tarzına uygun düştüğü ölçüde adaletli olduğunu belirtmiştir. Bu halde adalet, üretim ilişkileri ve üretim biçiminin, uygun ve uyumlu olduğu noktadadır.

“Emek gücünün günlük geçimi sadece yarım günlük emeğe mal olurken, aynı emek gücü bütün bir gün boyunca çalışabilir. Sonuç olarak, emek gücünün bir gün boyunca kullanılmasını yarattığı değer, kapitalistin bu kullanımı için ödediği şeyi iki katına çıkarır. Bu durum, kuşkusuz, satın alan için iyi bir şanstır, ancak satan açısından hiçbir şekilde haksız bir durum değildir.”

Kapitalist, iş gününü mümkün olduğu kadar uzatmaya ve mümkün olduğunda, bir iş gününü iki işgünü haline getirmeye çalıştığı zaman, bir adalet olarak kendi hakkını savunur. Öte yanda, satılan metanın kendine özgü doğası, onun alıcı tarafından tüketimine bir sınır getirir ve emekçi işgünün belirli normal süreye

¹⁰ Marx, K. Kapital III, çev. D. Fernbach. New York: Vintage, 1981, sf.460-461 aktaran Keskin Ferda, "Çağdaş Marksizmde Adalet Tartışmaları."

indirilmesini istediği zaman satıcı olarak kendi hakkını savunur. O halde burada, bir antinomi, her ikisi de değişim yasasının mührünü eşit olarak taşıyan hakka karşı haklar eşit haklar arasında belirleyici olur ”¹¹

Marx, adaleti bu anlamda toplumsal biçimin kendi sınırları içerisinde mükemmelliğine bakarak ele alır ve adillik tartışmasını sonuçlandırır. Bu bir anlamda yukarıda zikrettiğimiz gibi çelişki gibi gözükse de Marx’a göre “*ücretli işçilik sistemi sürüp gittikçe, eşit ya da adaletli iş ücreti istemek, kölelik sistemi temeli üzerinde özgürlük istemekten ayırmsızdır.*”¹²

Gotha Programı’nın¹³ birinci maddesi içerisinde yer alan “*emeğin özgürleşmesi için, emek araçları toplumun ortak mülkiyeti durumuna yükseltilmeli ve emeğin tümü, emek ürünlerinin adil bölüşümü ile birlikte kooperatif temelde düzenlenmelidir.*” ifadelerine karşı Marx’ın, Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi kitabında yaptığı “*‘Adil bölüşüm’ nedir? Burjuvazi bugünkü bölüşüm sisteminin “adil” olduğunu iddia etmiyor mu? Ve gerçekte, bugünkü üretim tarzı temeli üzerinde bu, biricik “adil” bölüşüm değil midir? Ekonomik ilişkiler hukuksal kavramlar tarafından mı düzenlenir, yoksa tersine, hukuksal ilişkiler ekonomik ilişkilerden mi doğar?*”¹⁴ eleştirisi, adil bölüşümün, dolayısıyla adaletin tarihselliğini, sınıfsallığını, tesis edilirliğini ve sınırlılığını ortaya koyar. Marx aynı bölümün devamında “*tüm emek üretisinin*” ve bu üretilen çıkarılması gereken, yeniden üretim için gereken payın hesabının, hiçbir durumda adil olma temeli üzerinden yapılamayacağını da zikreder.

Adalet kavramını kullanmaktan çoğu zaman kaçınan Marx, Birinci Enternasyonal tüzüğünün hazırlanışı sürecinde Engels’e yazdığı mektubunda belirttiği gibi başkalarının önerisiyle “hak”, “adalet” kavramlarını kullanmak zorunda olduğunda ise bunları bilimsel sosyalizm anlayışına zarar vermeyecek şekilde kullanmaya dikkat etmiştir.¹⁵

Marksizmin genel bir adalet anlayışı bulunmaz. Adalet tarihsel bir olgudur. İdeolojiktir. “*Ve her zaman için bu adalet, bazan tutucu, bazan devrimci açıdan, mevcut ekonomik ilişkilerin ideolojileştirilmiş, yüceltilmiş ifadesinden başka bir şey olmamıştır.*”¹⁶ Bir toplumun içerisinde bulunduğu koşullar, adalet kavramından yola çıkılarak açıklanamazlar. Tersine bir toplumun içerisinde bulunduğu koşullara bakılarak o toplumun adalet anlayışı açıklanabilir. Marksizm toplumlar tarihine bakışını, ideolojik kavramlar üzerinden değil, somut ekonomsal ilişkiler üzerinde belirler.

¹¹ Marx, K. Marx, K. Kapital III aktaran: Peffer, R. G. Marksizm Ahlak ve Toplumsal Adalet, çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, 2001, 1. Basım, sf.331

¹² Marx, K. Ücret, Fiyat ve Kâr aktaran: Serozan, Rona. Devlet ve Hukuk, sf.119.

¹³ Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi ile Birleşik Alman İşçi Derneğinin birleşmesi sonrası kurulan Alman Sosyal Demokrat Partisi’nce kabul edilen programdır.

¹⁴ Marx/Engels. Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, sf.24.

¹⁵ Marx/Engels. Seçme Yazışmalar Cilt I. 1844-1869, çev. Yurdakul Fincancı, K. Sol Yayınları, 1995. 1. Basım: “*Önerilerimin tümü alt komisyonca kabul edildi. Ama tüzüğün önsözüne “görev”, ve “hak”, “gerçek, ahlaklılık ve adalet” konusunda iki ibare eklenmek istendi. Bunlar öyle bir biçimde kondu ki, herhangi bir zarar vermeleri söz konusu olamaz” (Londra, 4 Kasım 1864)*

¹⁶ Engels, F. Konut Sorunu, sf.89.

...

Adaletin bir başka ideolojik kavramla, eşitlikle ilgisi de bilinen bir olgudur. Fransız Devrimi ile egemenliğini kuran burjuva sınıfının, bayrağına yazdığı sloganlarından birisi olan eşitlik, aynı zamanda bu sınıfın adalet anlayışını da gösterir. Burjuva hukukunun gelişimi ile “yasalar önünde eşitlik” kalıbına dökülen bu anlayış, burjuvazinin adalet kavramına yüklediği anlamı da su yüzüne çıkarır.

Kapitalist pazar ekonomisinin, değişim değeri üzerinden şartladığı ve ölçü olarak alacağı “soyut emek” istemi, eşitliği ön varsayar. Bir malın değeri, o malın üretimi için harcanmış olan toplam insan emeğine eşittir. Farklı nitelik ve nicelikte somut emeği içeren, farklı malların, kapitalist pazar içerisinde, ortak bir ölçü ile değişiminin koşulu, bu malların içerdikleri farklı emeklerin eşit sayılmasıdır. Burjuvazinin eşitlik anlayışı bu iki yönüyle de, sınıfsaldır. “Yasalar önünde eşitlik” meselesine gelince, sermaye sahibi bir patron ile yaşamak için emeğini satmak zorunda bulunan bir işçinin, yasalar önünde eşit sayılmasının gerçekte bir karşılığı yoktur.

Adaleti ve eşitliği tesis etmeye yönelik her türlü girişim, bu anlamıyla içinde bulunduğu toplumsal yapının sınırları ile belirlenecektir.

III. EKİM DEVRİMİ: PROLETARYANIN BURJUVAZİ ÜZERİNDEKİ SINIFSAHİP TAHAKKÜMÜ

Buraya kadar gördüğümüz çerçevede, bir sınıfın kendi istemlerini, toplumun tümünün istemleri gibi ortaya koyması ve dayatmasının tüm sınıflı toplumların bir özelliği olduğu yeterince açıklanmıştır. Kendisine bulduğu adlar her ne olursa olsun, sonuçta, bu bir sınıfın, bir başka sınıf üzerinde kurmuş olduğu tahakkümden öteye geçemez.

Bilindiği gibi, 1917 Ekim Devrimi bir sınıfın(burjuva) bir başka sınıf (proletarya) üzerindeki tahakkümünü yok edip, yerine bir başka “tahakkümü” yani proletarya diktatörlüğünü tesis etmiştir. Sosyalizmin inşasını gerçekleştirmek ve komünizmin yolunu açmak hedefiyle tesis edilen proletarya diktatörlüğü, burjuva diktatörlüğünün her ortam ve koşulda teşhiri görevini de yerine getirmiştir.

Devrim, kendisinden önceki toplumsal düzenin birçok kurumunu ortadan kaldırmış, birçoğunun işlevini yeniden tarif etmiş ayrıca yeni toplumsal düzenin kurumlarını inşa etmiştir. Bir yıkımı ve aynı zamanda inşayı içeren devrim, tüm dünyanın gözleri önünde, dünya halklarının bütün bildiklerini yeniden şekillendirmiştir.

Ekim Devrimi ile ortaya çıkan sosyalizm, bir anlamı ile kapitalist toplumsal düzenin baskı ve yönetim araçlarının parçalanması ve egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın, yeni toplumsal biçimde adaleti ve eşitliği tesis etmesi olarak kendisini gösterirken, sınıfların, dolayısıyla kendisini de

içerecek şekilde, sınıflı toplum yapısına son verme amacıyla, kendisinden önceki toplumsal yapılardan ayrılır.

1. Proletaryanın Burjuva Sınıf Üzerindeki Tahakkümü ve Onu Tasfiyesi ile Adalet Tesisi

İşçi sınıfı, Ekim Devrimi ile burjuva diktatörlüğünü yıkmış ve yerine kendi iktidarını inşa etmeye koyulmuştur. Uzun erimde genel olarak değindiğimiz egemen sınıf ve onun istemleri meselesi artık proletarya açısından gündeme gelmiştir¹⁷.

Ekim Devrimi ile birlikte artık egemen olan sınıf, işçi sınıfıdır. Ve işçi sınıfı tarihsel olarak önüne gelen ve ihtiyaç duyduğu istemlerini genelleştirerek, diğer sınıflara dayatmıştır. Artık bu toplumda hâkim olan düşünce, bu toplumun egemeni olan işçi sınıfının, proletaryanın düşüncesidir. Adalet parantezinde bu, burjuvazinin adalet anlayışına karşı, artık işçi sınıfının adalet anlayışının geçerli olacağıdır.

İşçi sınıfının egemenliğindeki bu toplumda da adalet, yine bu toplumun sınırlarıyla bağlıdır. Bu toplumu yaratan üretim ilişkisi ve biçiminin nihai sınırı, adaletin sınırını belirler.

“Burada, kendi temelleri üzerinde gelişmiş değil, tersine, kapitalist toplumdaki çıkmış komünist bir toplum söz konusudur; dolayısıyla, ekonomik, ahlaki, entelektüel olarak, her bakımdan, hala bağrından çıktığı eski toplumun damgasını taşır. Buna uygun olarak, bireysel üretici topluma ne verdiyse onu – çıkarmalar yapıldıktan sonra- geri alır. Onun topluma verdiği, bireysel emeğinin miktarıdır. Örneğin toplumsal emek-günü, bireysel emek-saatleri toplamından oluşur; bireysel üreticinin bireysel emek-zamanı, böylece, onun toplumsal emek-gününe yaptığı katkıyı, oradaki payını oluşturur. Toplum ona, şu kadar emek verdiğini saptayan bir sertifika verir (bunda ortak fon için harcanmış olan emek düşülür) ve bu sertifika ile toplumun tüketim maddeleri stokundan kendi emek miktarına eşit maliyette bir miktar alır. Topluma bir biçimde sunmuş olduğu emek miktarını, başka bir biçimde ondan geri alır.”¹⁸

Marx'ın Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi kitabından yapmış olduğumuz bu alıntı, bize Ekim Devriminin ve proletarya diktatörlüğünün adalet tesisi konusunda açık bir fikir veriyor. *“Herkesten yeteneğine göre, herkese emeği kadar”* anlayışının geçerli olduğu komünizmin bu ilk aşamasında, tüm emek üretisinin bireyler arasında emekleri oranında bölüşümü söz konusudur. “Eşit hak” olarak nitelendirilen bu bölüşüm mantığı, Marx tarafından hala burjuvaziye özgü olarak nitelendirilir. *“Dolayısıyla burada, eş değerlerin değişimi meta değişiminde yalnızca ortalama*

¹⁷ Ekim Devriminin hemen ardından başlayan ve 1920'lere kadar uzayan, beyazlara ve emperyalistlere karşı mücadele, 1930 sonlarında Japon yayılcılığı ve 1940 başlarında faşist Almanya'ya karşı, 2. Emperyalist Paylaşım Savaşı ile devam etmiş ve savaşın hemen ardından, Amerikan Emperyalizminin başını çektiği soğuk savaş, Sosyalist toplum düzenini kesintisiz bir saldırı altında bırakmıştır. Bu açık savaşlara ek olarak, kesintisiz bir ekonomik abluka, gelişme mücadelesi veren toplum düzeni inşa sürecini, sürekli etkilemiştir.

¹⁸ Marx/Engels. Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, sf.26.

olarak var olup, bireysel durumda var olmadığından, ilke ile pratik artık çelişmemekle birlikte, eşit hak, hala -ilke olarak- burjuva bir haktır.”¹⁹

Marx, bu bölümün ilerleyen paragraflarında, bu hakkın, her hak gibi özünde eşitsizliğe dayandığını, doğası gereği her insanın başka yapılar ve koşullarda olduğunu, bu durumda eşit olmayan emek için eşit olmayan bir hakkın ortaya çıkacağını söyler. Ama bu sorunların kapitalizmin bağrından henüz çıkmış bir toplum için bir tür yazgı olduğunu ve bu sorunların var olan ekonomik yapıdan kaynaklandığını da ekler. *“Ama bu gibi kusurlar uzun ve sancılı bir doğumdan sonra kapitalist toplumdaki çıkıp geldiği biçimiyle komünist toplumun birinci aşamasında kaçınılmazdır. Hak, hiçbir zaman, toplumun ekonomik yapısının ve ona tekabül eden kültürel gelişmesinin üstüne çıkamaz.”²⁰*

Marx'ın alıntısında geçen komünist toplumun birinci aşaması dediği, sosyalizm, henüz sınıflı bir toplumdur. Dolayısıyla hak, adalet, eşitlik gibi kavramlar da, sosyalizm aşamasında, sınıflı toplumlara özgü bir biçimde, sınırlarını ve içeriklerini bu sınıfların mücadelesinde bulur. Bu aşamada yürütülen her türden adalet tartışması da yine bir sınıfsal tahakkümü ön varsayar: Proletaryanın burjuvazi üzerindeki tahakkümünü...

Ekim Devriminin ve dolayısıyla proletarya diktatörlüğünün, Marksist düşünce bağlamında genel bir adalet anlayışlarının bulunmadığı ortadadır. Tarihsel koşullar, somut durum ve Marksizm/Leninizmin ilkeleri, Ekim Devrimin ve proletarya iktidarının temel referansıdır. Ekim Devriminin ve dolayısıyla proletarya diktatörlüğünün her ne kadar tesis etmeye çalıştığı genel bir adalet anlayışı bulunmasa da, düzenlenmiş bir haklar manzumesi ve bu aşamada hala yürürlükte olan bir adalet algısı var olacaktır. Lenin tarafından "işçi sınıfının çıkarına olan" şeklinde özetlenen bu olgu, sınıfsal çıkarların tüm topluma dayatılması olarak kendisini gösterecektir.

2. Sınıfların Ortadan Kaldırılması Vaadi

Proletaryanın egemenliğinin sağlandığı sınıflı toplum aşamasının, diğer tüm sınıflı toplumlardan apayrı ele alınması gerektiği hususuna gelirsek, burada yukarıda değindiğimiz ve iki ayrı başlıkla ele alabiliriz dediğimiz konunun bu ikinci başlığını atmış oluruz.

İşte gerçek kopuş burada ifadesini bulur. İktidarı ele geçirerek önce devirdiği sınıfı, yani burjuva sınıfını tasfiye eden proletarya, tüm insanlığa bir vaatte bulunur: sınıfların ortadan kaldırılacağı vaadi.

Bundan önceki hiçbir sınıflı toplum modelinde, egemen olan hiçbir sınıf, böylesi bir vaatte bulunmamıştır. Proletarya, kurduğu diktatörlükle önce düşmanı olan sınıfı, daha sonra kendisi dâhil bütün sınıfları ortadan kaldırmayı vaat eder. Onun 'nihai' olarak yaratmak için uğraştığı hedef komünist toplum hedefidir, komünizmdir.

¹⁹ Marx/Engels. Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, sf.26.

²⁰ Marx/Engels. Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, sf.227.

Sınıflı toplumların içlerinde buldukları sınıfsal sınırlar, komünizmde ortadan kalkmış, sınıfsız ve dolayısıyla sınırsız bir toplum inşa edilmiş olacaktır. Uzlaşmaz (ve bu sebeple nihai olarak o toplumu yıkıma götürecektir) çelişkiler, komünizm aşamasında ortadan kalkacak ve dolayısıyla bugünkü toplumun uzlaşmaz çelişkilerinden kaynaklanan çatışmalar ve ortaya çıkan kurumlar, komünizmde yok olacaktır. Artık üretici güçlerin gelişimi ile birlikte sınıfların ortadan kalkmış olduğu, hukukun, devletin sönümlendiği bu evrede, burjuva kavramlar da ortadan kalkacaktır. Komünist toplumun ileri aşamasına bir kavram olarak taşınmış olsa bile adalet, artık burjuva toplumdaki anlamından sıyrılacak, toplumsal olarak başka bir anlama gelecektir. Yani komünist toplumda bugünkü anlamıyla bir adalet (hukukun adaleti) kavramı da olmayacaktır.

Bu açıklamamızı Marx, yine Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi'nde:

“Komünist toplumun daha yüksek bir aşamasında, bireylerin iş bölümüne köleleştirici bağımlılıkları ve bu arada zihinsel emek ile bedensel emek arasındaki karşıtlık sona erdiği zaman; emek artık yalnız bir geçim aracı değil, ama kendisi yaşamsal gereksinim olduğu zaman; bireylerin çok yönlü gelişmeleri, üretken güçlerini de artırdığı ve kooperatif zenginliğin bütün kaynakları gürül gürül fışkırdığı zaman –ancak o zaman, burjuva hukukun dar ufukları tümüyle aşılabılır ve toplum, bayraklarının üstüne şunu yazabilir: ‘herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre!’”²¹

Marx'ın burjuva hukukun dar ufuklarının tümüyle aşılacağı dediği bu aşamada, komünizm aşamasında, metnimizin konusunu oluşturan adalet yani hukuksal adalet kavramının da dolayısıyla aşılacağını rahatlıkla söyleyebiliriz.

“ ‘Kuşkusuz ki’ Denecek, “dinsel, ahlaksal, felsefi ve hukuksal düşünceler tarihsel gelişimin akışı içerisinde değişmişlerdir. Ama din, ahlak, felsefe, siyaset ve hukuk bu değişmeler içerisinde hep ayakta kalmışlardır. Ayrıca bir de bütün toplum durumlarında ortak olan özgürlük, adalet vb. gibi önsüz-sonsuz doğruluklar vardır. Ama komünizm önsüz-sonsuz doğrulukları kaldırıyor, bunları yeni bir temel üzerine oturtacağı yerde her türlü dini ve her türlü ahlakı kaldırıyor, dolayısıyla da tüm geçmiş tarihsel gelişmeye ters düşüyor.”

...

Ama hangi biçimi almış olurlarsa olsunlar, bütün geçmiş çağlarda ortak olan bir olgu vardır ki o da toplumun bir bölümünün ötekisi tarafından sömürülmesidir. Öyleyse gösterdiği bütün çeşitliliğe ve farklılığa karşın, geçmiş çağların toplumsal bilincinin, ancak sınıf karşıtlıklarının tümünden ortadan kaldırılmasıyla tamamıyla çözülecek olan belli ortak biçimler ya da genel düşünceler içerisinde hareket etmesinde şaşılacak bir şey yoktur.”²²

Yukarıda tarif ettiğimiz kopuşun, içeriksel olarak anlamına kavuştuğu nokta burasıdır. Sınıf karşıtlıklarının ortadan kaldırılmasıyla birlikte, sınıflı

²¹ Marx/Engels. Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, sf.27.

²² Marx/Engels. Komünist Manifesto, sf.139-140.

toplumlara özgü ortak biçimlerin (Örn: adalet), ortadan kalkacak olması iddiası... Sınıfların ortadan kaldırılması vaadi, motivasyonunu işte bu iddiadan almaktadır. Komünizm, tüm sınıflı toplumlardan bir kopuşu ifade eder ve bu kopuş tüm geleneksel biçimlerden, olgulardan ve kurumlardan kopuşu da içerir.

Komünizmin, yukarıda Marx'tan alıntı yaptığımız, "*herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre*" ilkesi, bu kopuş nedeniyle, adalet anlayışı ile açıklanamaz. Sınıflı toplumlara özgü bir kavram olarak adalet, artık sınıfsız bir toplumda, belki sadece kavramsal olarak adını taşıyacak ve fakat içeriğini tümüyle kaybedecektir.

Ekim Devriminin ya da proletarya diktatörlüğünün, bu bağlamda, bir adalet vaadi yoktur. Onun vaadi, sınıfların ortadan kaldırılması, yani komünizmdir.

IV. SONUÇ YERİNE: EKİM DEVRİMİNİN BUGÜNE IŞIĞI

1917 Ekim Devrimi ile toplumun çoğunluğu ilk defa, toplumsal üretici güçleri denetleme olanağına kavuşmuştur. Ekim Devrimi, on yıllar boyunca sürecek olan proleter devrimler çağını başlatmıştır. Ekim 1917 ile başlayan bu çağ, kapitalizmden komünizme geçiş çağıdır. Bu çağ, Marx'ın sözleriyle "*devrimci dönüşüm*" çağıdır. Ekim Devriminin bugün bize tuttuğu ışığın dalgalarından birisi budur.

Bu çağda yaşanan sosyalist denemelerin her yeni örneği, bu çağı ve bu çağın olanaklarını daha da genişletmiştir. Bir bütün olarak sosyalizmin sınırları içerisinde üretici güçlerin kesintisiz gelişimi ve çoğalması sağlanmıştır.

Sınıflı toplumların evriminin belli bir aşamasının kaçınılmaz sonucu olan devrim, 1917 Ekim'inde proletaryanın zoruyla gerçekleşmiştir. Zor, bütün süreçler içerisinde yeni toplumun ebesi olarak, tarihi süreci hızlandırıcı bir rol oynamıştır. Ekim Devrimi eski toplumun alt edilerek yeni bir toplumun inşasında zorun rolünü tarihsel olarak tescillemiştir. Bu da Ekim Devriminin, yine bugünümüze tuttuğu ışığın dalgalarındandır ve hatta en önemlilerindendir.

Ekim Devrimi ile kurulan Sovyetler Birliği ve devamında kurulan bütün sosyalist toplum örnekleri, bizlere eski toplumu yıkmanın ve yeni bir toplumu kurmanın olanaklı olduğunu göstermiştir.

Bu noktada bugün içerisinde bulunduğumuz koşullara bakacak olursak, kapitalizmin evriminin, sermaye birikiminin tarihsel eğiliminin, toplumun ezici çoğunluğunun kitlesel olarak mülksüzleştirdiğini, sefaletle ittiğini, yoksullaştırdığını ve bunun kaçınılmaz sonucu olarak sosyal devrimler ve sosyal ayaklanmalar noktasına ulaştırdığını söyleyebiliriz. Komünizm bu bağlamda, çağımızın ve günümüzün güncel bir olgusudur. Modern kapitalist ilişkiler her yönüyle komünizme işaret ederken, 100 yıl önce bu yolu açan Ekim Devriminin bizlere tuttuğu ışığı iyi nüfuz etmek gerekmektedir.

Ekim Devrimiyle birlikte proletarya ve burjuvazi arasındaki sınıflar mücadelesi yeni bir biçim altında, kapitalizm ve sosyalizm arasında geçmiştir. II. Emperyalist Paylaşım Savaşı, bu iki sistem arasındaki savaşın ne kadar şiddetli geçtiğinin en büyük kanıtıdır. Kapitalizm ve sosyalizm arasındaki savaş çeşitli biçim ve yöntemlerle daha sonraki süreçte de devam etmiştir. Proletaryanın ve komünist hareketin kapitalizme ve burjuva toplumuna karşı verilen bunca yıllık mücadelesi boyunca, yüzlerce birikim elde etmiştir. Ekim Devrimini ve bütün kıtalarda bir yüzyıl boyunca süren devrimci ve komünist mücadelelerce sağlanan deneyimleri, birer kazanım ve mevzi olarak görmek gerekmektedir.

Burada önemli olan yalnızca bugüne aktarılan bilgi ve deneyimlere işaret etmek değil, bu bilgi ve deneyimleri, bugünkü ve yarınki mücadelede kullanacak biçimde Marksist eleştiri süzgecinden geçirmektir. Bilgi ve deneyim, proletaryanın ve ezilen diğer emekçi sınıfların elinde bir güçtür.

Bugün proletarya, insanlığın girdiği yeni evreye, yüksek sınıf bilinciyle ve zengin mücadele biçimleriyle giriyor. Burjuvazinin ve hak, hukuk, adalet gibi burjuva kavram ve kurumların geçersizliği, günbegün ortaya çıkıyor, teşhir oluyor. Buna karşılık proletaryanın eski topluma son vererek, yeni bir toplum kurmak yönündeki tarihsel rolü, önderliği ve kapasitesi, sürekli biçimde, proleter olmayan kitleler tarafından benimseniyor.

İnsanlığın kurtuluşunun, proletaryanın ellerinde olduğu, onun önderliğinde gerçekleşecek bir devrimle sağlanacağı bizim açımızdan tartışma götürmez. Bu halde, 2017 yılından 1917 yılına bakarak, Ekim Devriminden alacağımız en büyük ders, proletaryanın burjuvazi üzerindeki tahakkümünün, yani proletarya diktatörlüğünün öncelikli olarak kabulüdür. Zira bu tahakküm, tarihsel bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

Ağtaş, Özkan. Ceza ve Adalet, Metis Yayınları, Eylül 2013, 1. Basım.

Engels, F. Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara 2010, 15. Basım.

Engels, F. Konut Sorunu, çev. Güneş Özdural, Sol Yayınları, Ağustos 1992, 2. Basım.

Keskin Ferda, "Çağdaş Marksizmde Adalet Tartışmaları."

Malinin, V. A. Marksçı Leninci Felsefenin Temelleri II, çev. Veysel Atayman. Konuk Yayınları, Kasım 1979 1. Basım.

Marx/Engels. Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, çev. Barışta Erdost. Sol Yayınları, Ankara-Ekim 2010, 5. Basım..

Marx/Engels. Komünist Manifesto, çev. Muzaffer Erdost. Sol Yayınları, Ankara 1998, 4. Basım.

Marx/Engels. Seçme Yazışmalar Cilt I. 1844-1869, çev. Yurdakul Fincancı. Sol Yayınları, 1995, 1. Basım.

Serozan, Rona. Devlet ve Hukuk, Ayrıntı Yayınları, Aralık 2016, 1. Basım.